

Pandemi Yönetişiminde Medyanın İtici Gücü: “Dördüncü Kuvvet” Ne Yaptı?

DOI: 10.26466/opus.956284

*

Zehra Özkeçeci* – Cihan Oğuz**

* Dr. Öğr. Üyesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya/Türkiye

E-Posta: zehra.ozkececi@erbakan.edu.tr

ORCID: [0000-0002-4822-6899](https://orcid.org/0000-0002-4822-6899)

** Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi, İletişim Fakültesi, İstanbul/Türkiye

E-Posta: cihanoguz@yahoo.com

ORCID: [0000-0002-0997-0826](https://orcid.org/0000-0002-0997-0826)

Öz

Dünya, Mart 2020'den bu yana Dünya Sağlık Örgütü'nün ilan ettiği Covid-19 adlı küresel bir salgının gölgesi altında yaşamaktadır. Batı modeline dayalı demokratik ülkelerden, Asya'daki veya Ortadoğu'daki dikta rejimlerine kadar tüm toplumlarda olağanüstü durum ilan edilmiş, dünya, teknoloji çağında bir virüsün belirlediği kurallara göre kendini dizayn etmeye başlamıştır. Eğitimden sağlığa, iş yaşamından sosyal hareketliliğe, hatta alışveriş alışkanlıklarına kadar insanların tüm refleksleri Covid-19'un seyrine göre şekillenmiştir. Hükümetler, belki de ilk kez bu salgının alt edilmesi için meslek kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları ile yakın işbirliğine girmiş, bu süreç “yönetişim” olgusunu gündeme getirmiştir. Tam da bu süreçte, gerek klasik medya gerekse sosyal medya salgının önlenmesinden, hükümetlerin tutumuna ve reflekslerine kadar tüm olumlu ve olumsuz gelişmeleri halka aktarmaya çalışmıştır. Medya, doğası gereği eleştirel bir perspektif çizdiği için, yönetim sürecinde “eğreti” gibi dursa da, belirsizliklerin giderilmesinde hükümetler açısından bir pusula işlevi görmüştür. Bu çalışmada, Covid-19'un Türkiye'de izlediği seyir ve hükümetin buna karşı geliştirdiği yönetim mekanizmaları ile medyanın bu süreçteki rolü söylem analizi yoluyla irdelenmiş, aşılama sürecine kadar olan dönem medyanın etkinliği açısından mercek altına alınmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, Sağlık, Yönetişim, Medya.

The Impulse of the Media in Pandemic Governance: What Did the "Fourth Force" Do?

*

Abstract

Since March 2020, the world has been living under the shadow of a global epidemic called Covid-19 declared by the World Health Organization. A state of emergency has been declared in all societies, from democratic countries based on the Western model to dictatorial regimes in Asia or the Middle East, and the world has begun to design itself according to the rules determined by a virus in the age of technology. From education to health, from business life to social mobility and even shopping habits, all reflexes of people have been shaped by the course of Covid-19. Governments, perhaps for the first time, have cooperated closely with professional organizations and non-governmental organizations to overcome this epidemic, and this process has brought the concept of "governance" to the agenda. Just in this process, both the classical media and the social media tried to convey all the positive and negative developments to the public, from the prevention of the epidemic to the attitudes and reflexes of the governments. Although the media seems to be "provisional" in the governance process, since it draws a critical perspective by its nature, it has served as a compass for governments in eliminating ambiguities. In this study, the course of Covid-19 in Turkey, the governance mechanisms developed by the government against it and the role of the media in this process were examined through discourse analysis, and the period up to the vaccination process was tried to be scrutinized in terms of the effectiveness of the media.

Key Words: Covid-19, Health, Governance, Media.

Giriş

Türkiye’de ilk Covid-19 vakası, 11 Mart 2020 tarihinde Sağlık Bakanı Fahrettin Koca tarafından açıklanmıştır. Bir hafta sonra da koronavirüsten ilk ölüm vakası gerçekleşmiştir. Bakan Koca, bu hastalıkta ölüm oranının sanılanın çok altında olduğunu, hastalığın en ağır seyrettiği kişilerin direnci düşük ve başka hastalığı bulunan kişiler olduğunu söylemiştir. Koca, yaşlıların yüksek risk grubunda olduğunu, direnci düşük kronik hastalığı bulunan, savunma sistemi zayıf yaşlıların çok dikkatli olması gerektiğini dile getirmiştir (<https://www.trthaber.com/haber/gundem/turkiyede-koronavirus-kaynakli-ilk-olum-467942.html>). Ancak günler ve haftalar geçtikçe virüs yaygınlık kazanmaya başlamış, ölüm olayları da her geçen gün artmıştır. Pandeminin ilk görüldüğü andan itibaren Sağlık Bakanı Fahrettin Koca iletişim kanallarını bizzat yönetmeye başlamış, kamuoyunu Twitter mesajlarıyla bilgilendirmiştir.

Dr. Fahrettin Koca
@drfahrettinkoca

Az önce açıklanan ve yeni olan vaka sayısı, toplam 12’dir. Bunlardan 2’si ilk vakamızın temas çevresindedir. Şu ana kadar toplam vaka sayımızsa 18’dir. Vaka sayısı bilgisi açık, tam olarak bu şekildedir.

ÖÖ 12:28 · 16 Mar 2020 · Twitter for iPhone

15,6 B Retweetler 63,6 B Beğeniler

Resim 1. Sağlık Bakanı Koca’nın twitter mesajı

Kısa süre sonra da Sağlık Bakanlığı koronavirüste günlük bilançoğu açıklamaya başlamıştır.

Resim 2. Günlük Koronavirüs Tablosu

İlk günlerde ve ilk haftalarda bilanço düşük olmasına rağmen yurt çapında bazı önlemlere başvurulmuştur. Okullardaki sosyal etkinlikler geçici olarak iptal edilmiş, Türk Silahlı Kuvvetleri'nde de hafta sonu izinleri askıya alınmıştır. Önlemler, salgın yayıldıkça giderek artmaya başlamıştır. Ancak ilk dönemde herkeste pandemi döneminin erken biteceğine ilişkin inanç vardır:

Resim 3. Sağlık Bakanı'nın Twitter Mesajı

12 Mart 2020’de Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan başkanlığında, tüm bakanların katıldığı bir koronavirüs toplantısı düzenlenmiş, 5 saate yakın süren toplantıdan okulların tatil edilmesi, kamu görevlilerinin yurtdışına çıkışının izne bağlanması, spor müsabakalarının seyircisiz oynanması gibi kararlar çıkmıştır. İki gün sonra da, aralarında Almanya, Fransa ve İspanya'nın da bulunduğu Avrupa ülkeleriyle uçuşlara ara verilmiş, Azerbaycan sınırı nakliye hariç geçişlere kapatılmıştır. 15 Mart'ta Umreden dönenlere öğrenci yurtlarında 14 gün zorunlu karantina uygulanmaya başlanmış, 16 Mart'ta ise barlar, gece kulüpleri, tiyatrolar, sinemalar, spor salonları ve kafeler kapatılmıştır. Ayrıca, camilerde toplu ibadet sonlandırılmış, yurtdışından dönen herkese iki hafta karantina zorunluğu getirilmiştir. 19 Mart'ta Yunanistan ve Bulgaristan ile sınır kapıları kapatılmış, spor karşılaşmaları durdurulmuştur. Hemen ertesi günü de tüm özel hastaneler pandemi hastanesi ilan edilmiş, kültürel ve bilimsel etkinlikler ertelenmiştir. 21 Mart'ta 46 ülke ile uçuşlar durdurulmuş, kuaförler ve güzellik salonları kapatılmıştır. Nisan ayı ise salgının zirveye tırmanmaya başladığı dönem olmuştur. Vakaların yüzde 60'ının İstanbul'da olduğu görülmüş, 20 yaş altı için sokağa çıkma yasağı konulmuştur. Ayrıca 30 büyükşehir ve Zonguldak'a seyahat kısıtlaması getirilmiştir. 10-13 Nisan günleri arasında Türkiye'de ilk kez hafta sonu sokağa çıkma yasağı uygulanmıştır. 11 Nisan'da Türkiye'de bir günde tespit edilen yeni vaka sayısı 5 bin 138 ile zirveye ulaşmıştır (<https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-52899914>). Vakaların nispeten azalması ve esnafın zor duruma düşmemesi için 1 Haziran 2020'den itibaren lokanta ve kafeler açılmış, bunun sonucunda günlük vaka ölüm olayları yeniden tırmanışa geçmiştir.

Bu süreçte, medya pandeminin sona ermesi yolunda büyük bir *misyon* üstlenmiştir. Haberlerde, özellikle maske kullanımı, sosyal mesafe ve hijyen konusunda vatandaşlara yönelik sürekli uyarıcı yayın yapılmıştır.

Medya-Sağlık İlişkisi ve Pandemide Yönetişim Süreci

Medya, pandemiden önce, gündelik sosyal ve politik hayatta farklı olmayan belirli işlevleri yerine getirmekteydi. Ancak Covid-19 süreci ile birlikte medyanın da sorumluluğu yeniden biçimlenmiştir. Çünkü,

“Siyasi sistem; meşruiyetine ve eylemlerine destek oluşturmak için medyanın arabuluculuk gücüne ihtiyaç duymaktadır. Öte yandan medya; bilgi, görüş oluşturma, eleştiri ve kontrol işlevini içeren kamu görevlerini yerine getirebilmek için siyasetten gelen bilgiye ihtiyaç duymaktadır” (Nohlen / Schultze - Nohlen, 2002, s.515). Sürecin en az zararlarla atlatılabilmesi için, hiçbir çağrıya gerek duymaksızın, medya doğrudan salgına odaklanmıştır.

Ancak sorun sadece salgına karşı mücadele ve bunun ayrıntılarıyla sınırlı değildir. Ortada aşılması zor bir handicap bulunmaktadır: “Salgın sırasında günlük yaşamın stresi ile artan bir dikkat dağınıcılığın farkına varmak için çok az zaman vardır. Yüksek eğitilmiş bireyler bile ortaya çıkan gerçekleri ve kurguları anlamlandırmak için zihinsel güce sahip değildir. Çok fazla bilgi bombardımanı okuyucuların doğru ve yanlış bilgiyi ayırt etmesini güçleştirmektedir. İnternet ortamında bilgi ve haberler çok hızlı yayılmaktadır. Bu hızda doğru ve yanlış bilginin ayırt edilmesi kolay olmamaktadır” (Topsakal, 2021, s.388). Bilgi kirliliği, özellikle internet haber sitelerinin güvenilirliğinin sorgulanmasına neden olmakta; kimin ne zaman doğru, ne zaman yanlış bilgi verdiği bir kâbus gibi halkın kafasında soru işaretlerine yol açmaktadır.

Salgının ilan edilmesi nedeniyle, giderek daha fazla demokratik özgürlüklerin geçersiz kılınmasını haklı kılan uluslararası bir acil durum oluşturulmuştur. Anlatıdan sapan herkes uluslararası düzeyde bir komplo teorisyeni ve hatta birçok ülkede sağcı bir radikal olarak görülmektedir. Hemen hemen tüm ülkelerde, çeşitli nedenlerden dolayı tehlikeli olduğu düşünülen “internette radikalleşme” söylentileri yayılmıştır (Vooren, 2020). Bu söylenti ve iddialar, aradan geçen 1,5 yıla rağmen, hemen her gelişmede yeni bir boyut kazanarak devam etmektedir.

İletişim bilimci Maletzke, medyanın bireysel engelleri ortadan kaldıran ve medya tüketicilerini daha büyük bir bütünün parçası olarak gören ek entegrasyon işlevine dikkat çekmektedir: “Artık birey için şeffaf olmayan karmaşık topluluğumuzda, insanların toplumu kendi deneyim ufkunun ötesinde ve hâlâ aracılık edilen referans gruplarının ufkunun ötesinde bir bütün olarak görmelerini ve ona ait olduklarını hissetmelerini sağlarlar. Onunla özdeşleşirler” (Maletzke, 1980, 167). Bu entegrasyon işlevi hâlâ bilgi politikasının temel dayanağı olarak

tanımlanabilir. Medya var olduğu sürece, fikirleri etkilemek ve oluşturmak için de kötüye kullanılmıştır. Noam Chomsky ve Edward S. Herman'a göre, medyanın bütünleşme işlevi fikir birliği yaratmaya hizmet eder (Chomsky/Herman, 2002, s.1). Pandeminin başlangıcından beri bu fikir birliği ve aidiyet duygusu daha da önemli hale gelmiştir. Çünkü tekrarlanan kilitlenmeler ve karantina zamanları birçok insanı daha önce bilinmeyen izolasyon, sosyal izolasyon ve kişilerarası iletişimden yoksun bırakma gibi sorunlarla karşı karşıya bırakmıştır. Twitter, Skype, Zoom, Jitsi veya WhatsApp gibi sosyal medya olmasaydı, durum muhtemelen daha da dayanılmaz olurdu. Bu iletişim platformlarının kullanıcıları, sosyal ilişkilerini de dijital düzeye kaydirmiştir (Schultz, 2020). Ancak bu yönelim, kullanıcıları pandemi konusunda çelişkili bir iletişim ortamına taşımıştır. Covid-19'un bilinmezliklerle dolu macerası, bu konularda uzman olan hekim ve bilim insanlarını bile yanıltmış (ilk başlarda maskeyi sadece virüs taşıyanların takması gerektiğini söyleyenler vardı), halk da zaman zaman ne yapacağını bilemez duruma gelmiştir.

Günümüzde klasik yönetim yaklaşımı, siyasal erk ve yurttaş ilişkilerini açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Yönetişim kavramı, bu yetersizliğin ve sınırlılığın sonucu olan sığılığı ortadan kaldırmak amacıyla geliştirilmiş ve böylece devlet ve yönetimiyle ilgili ulusal aktörler ve uluslararası örgütleri de göz önüne alan yeni bir kavramsal çerçeve oluşturulmuştur (Çukurçayır, 2003, s.260). Bu tanıma kamuoyunu da eklemek mümkündür. Kamuoyunun sesi de medya olmaktadır. Medya, pandemi sürecinde, bu sürecin en önemli aktörü olan Sağlık Bakanı Fahrettin Koca'nın çabalarını desteklemiş, yeri geldiğinde de -aksayan uygulamalarda- eleştirmiş ve yol gösterici olmuştur. Özellikle Bilim Kurulu'nun toplantılarından sonra düzenlenen basın toplantılarında Bakan Fahrettin Koca'nın hiçbir sınırlama olmadan gazetecilerin her sorusuna sabırla yanıt vermesi de sürecin şeffaf şekilde yürütülmesine katkıda bulunmuştur. Ancak pandeminin üzerinden yaklaşık 1,5 yıl geçtikten sonra, aşılama sürecinin başlangıcında, medyadaki ve kamuoyundaki eleştirilerin yoğunlaşması üzerine, Sağlık Bakanı Fahrettin Koca canlı basın toplantıları yapmak yerine, önceden kayda alınmış videolarını paylaşmaya başlamıştır.

Halkın sağlık düzeyini yükseltmenin en iyi ve en kısa yolu, halka kendi sağlığını korumanın önemini öğretmekten geçmektedir (Demir, 2010, s.89). Ancak pandeminin ilk döneminde bu kural bir türlü hayata geçememiştir. Maske kullanımı konusundaki duyarsızlık aylarca devam etmiş, 65 yaş üstünü evlere sokmak kolay olmamıştır. Sağlık çalışanlarının canla başla, evlerine gitmeden gece-gündüz çalışması bile bu duyarlılığı geliştirememiştir. 2021 yılının başı itibariyle pandemide koronavirüs nedeniyle yaşamını yitiren sağlık çalışanı sayısı 300'ü geçmiştir (<https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-55409530>). Süreci yönetmek için medyanın ikna edici gücüne duyulan gereksinim her geçen gün biraz daha artmıştır. Çünkü halkın ikna olması demek, pandemi sürecinin kısılması ve zamanla ortadan kalkması demektir. Bu aşamada “yönetişim” kavramı önem kazanmaktadır. Avustralya Uluslararası Kalkınma Kurumu'nun “Daha İyi Bir Gelecek İçin Daha İyi Yardım” ismini taşıyan raporu, “yönetişim” kavramını, ‘ülkenin ekonomik ve sosyal kaynaklarının açık, şeffaf, hesap verebilir ve adaletli bir şekilde etkin yönetimi’ olarak tanımlamıştır. Bu bağlamda, daha iyi bir yönetim için ekonomik ve finansal yönetimin geliştirilmesi, kamu yönetiminin daha etkin bir hale getirilmesi, hukukun üstünlüğünün tesis edilmesi ve halkın karar alma süreçlerine katılımının sağlanmasının gerekli olduğu belirtilmektedir (Lyon, 2000; aktaran Sobacı, 2007, s.221). Pandemi gibi ulusal bir sorunda, süreci yönetmekte olan Sağlık Bakanlığı ile medya arasındaki ilişkinin “katılım” düzeyinde seyretmesi zorunluluk haline gelmiştir. Medya doğası gereği “objektif” olduğu için, pandemi sürecinde meydana gelen kimi aksaklıklar ve sıkıntılar zaman zaman haberlere yansımakla birlikte -aşılamanın başladığı sürece kadar-Bakanlığın politikalarına azımsanmayacak düzeyde destek gerçekleştirmiştir.

Medya “kamuoyunun sesi” olduğuna göre, pandemi yönetiminde bu denge nasıl sağlanacaktır? Çünkü medya dediğimizde, “televizyon haberciliği, bloklarla yapılan yurttaş gazeteciliği, tabletlerle yapılan gazetecilik, on-line gazetecilik, sosyal medyanın katkıları, cep telefonlarına haberlerin anında gelmesi...” (Tokgöz, 2017, s.35) gibi ögeler kamuoyunu dört bir yandan etkilemektedir. Günümüzde artık herhangi bir bilginin gizlenmesi veya yok sayılması pek mümkün görünmemektedir. O halde yapılacak tek şey vardır: Şeffaf yönetim.

Medyanın Yönetişim Sürecindeki “Köprü” Görevi

Çin’in Wuhan kentinden hızla tüm dünyaya yayılan koronavirüs salgınının kökeninde küreselleşme olgusunu görmek mümkündür. Bauman, “Küreselleşme fikrinin taşıdığı en derin anlam, dünya meselelerinin belirsiz, ele avuca sığmaz ve kendi başına buyruk doğasıdır” derken, aslında 22 yıl önceden felâketin uyarısını yapmıştır (2018, 75). Küreselleşme hem felâketin sebebi hem de -şeffaf yönetim anlayışı dolayısıyla- ilâcıdır.

Pandemi sürecinde oluşturulan Bilim Kurulu bu şeffaflığın öncüsü olmaya çalışmıştır. Çeşitli üniversitelerin tıp fakültelerinde görevli enfeksiyon hastalıkları uzmanı profesörlerden oluşan Kurulda yer alan üyeler hemen her gün çeşitli TV kanallarında görüş açıklamış, uyarılarda bulunmuş ve salgının seyri hakkında aydınlatıcı bilgiler vermiştir. Kamuoyu, Kurulda yer alan Prof. Dr. Tefvik Özlü ve Prof. Dr. Ateş Kara gibi isimleri yakından tanımaya başlamıştır. Bilim Kurulu’nda yer almamasına rağmen, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğretim Üyesi ve Enfeksiyon Hastalıkları Derneği Başkanı Prof. Dr. Mehmet Ceyhan da pandemi sürecinin önde gelen aktörlerinden biri olmuştur.

Medyayı bu süreçte ikileme düşüren olgu, resmî kaynakların yanı sıra Sivil Toplum Kuruluşlarının (STK) yaklaşımıdır. Zira Türkiye’de sağlık alanındaki STK’lar -tıpkı medya gibi- doğası gereği “bağımsız” olmak durumundadır. Siyasi iklim ve konjonktür gereği STK’lar iktidar veya muhalefet tarafından haklı-haksız eleştirilse de, yönetim kavramının özü “halkın karar alma süreçlerine katılımının sağlanması”na cevaz tanıdığı için, özellikle halk sağlığını yakından ilgilendiren pandemi konusunda süreci şeffaf yönetmek isteyenlerin, “uzlaşma” olmasa bile “mesafeli yakınlaşma” seçeneğini göz ardı etmemesi yerinde olacaktır. Nitekim, Türkiye’de 27 Kasım 2020 tarihine kadar günlük vaka sayısı yerine, sadece Covid-19 hastalık bulgusu olup tedavi altına alınan hastaların (hastalığa dair ateş, öksürük, nefes darlığı gibi belirtileri olanların) sayısı veriliyordu. Yani asemptomatik denilen kişiler günlük tabloya eklenmiyordu (<https://tr.euronews.com/2020/12/13/saglik-bakanligi-n-n-gunluk-ac-klad-g-vaka-vefat-hasta-iyilesen-say-lar-ne-anlama-geliyor>). Ancak önce medyanın ısrarlı tutumu ve haberlerde sürekli konuyu dile getirmesi, ardından da Türk Tabipleri Birliği’nin (TTB) gayretleri sonucu, Sağlık Bakanlığı 27 Kasım’dan itibaren günlük

Covid-19 tablosunda vaka sayısını da açıklamaya başlamıştır. Kaldı ki bu süreçte TTB bünyesindeki Pratisyen Hekimler Kolu (PHK) “Aşı Candır, Aşı Hayat Kurtarır” sloganıyla Covid-19 aşılama kampanyasına destek vermiş, TTB’nin web sayfasında “Halkın aşıya olan güvenini sarsacak bilimden uzak her türlü davranış ülkemiz halkına yapılacak çok büyük haksızlıktır” görüşünü dile getirmiştir (https://www.ttb.org.tr/kollar/phk/haber_goster.php?Guid=044bed1a-5999-11eb-a234-396657807ef8). Medyanın, pandemi yönetiminde Sağlık Bakanlığı ile TTB arasında “doğal bir köprü” görevi gördüğünü söylemek abartı olmayacaktır.

Pandemi Sürecinde Türk Medyasının Rolü

Covid-19 ile mücadele sürecinde Türk medyasının etkin ve uyarıcı bir rol üstlendiğini söylemek mümkündür. Salgının ilk aylarında maske takılması konusundaki duyarsız tutum gerek TV haberlerinde gerekse gazetelerde sürekli eleştirilmiş, vatandaşlar bu konuda sürekli uyarılmıştır.

Resim 4. Kalabalık Caddede Canlı Yayın (Kaynak: <https://www.dailymotion.com/video/x7vaxi5>)

Özellikle maskelerin aylarca bileklerde, kollarda gezdirilmesi veya ağzı-burnu kapatmadan çene altına indirilmesi, neredeyse eleştirilerin odağı haline gelmiştir.

Resim 5. Sokakta Maske Takmayanlar (Kaynak:

<https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/vakalar-artiyor-ama-maske-takan-yok-6035760/>)

Maske-mesafe-hijyen kuralına uyulması konusunda Türk medyası büyük gayret göstermiş, ancak vaka ve ölüm sayılarının artmasından sonra vatandaşlar bu konuda sağlık bilincine ulaşabilmişlerdir. Ne var ki özellikle Türkiye’de salgının başladığı 2020 yılı Mart ayını takip eden yaz aylarında maske konusundaki duyarsızlık bariz şekilde kendini göstermiştir. Gerek hekimler gerekse devlet ve siyaset adamları zaman zaman bu konuda isyan etme noktasına gelmişlerdir. Türk insanının maskeyle imtihanı, günlük ölüm sayısının 100’ü geçip 200’lere doğru ilerlediği dönemde yerini nihayet *aldırmazlık* yerine *itidale* bırakmıştır.

Maske konusunda aylarca süren ve ihtimal ki vaka sayısının artmasında büyük rol oynayan bu aldırmazlığın kökeninde hangi sebeplerin yattığı da ayrı bir soru işareti olarak önümüzde durmaktadır. Akla gelen ilk gerekçe, 2010 yılında dünyada ve Türkiye’de görülen “Domuz Gribi” salgını sonrasında dünya çapında meydana gelen tartışmalardır. “Domuz gribi salgını patlak verdiği günden beri Dünya Sağlık Örgütü (WHO), daha yeni ortaya çıkan bu hastalığın çok fazla

sayıda ölümlere yol açacağını söyleyerek toplumda bir panik havası oluşturmuştur. Bu durumdan dolayı halk gereğinden fazla bir şekilde önlemler almak ve harcamalar yapmak zorunda kalmıştır” (Engdahl, 2006; aktaran Alu, 2018, s.6). Bu panik ortamından en çok kâr elde eden kesim ise aşuların ve anti-viral (virüs önleyici) ilaçların üretim ve pazarlamasıyla ilgilenen bazı küresel ilâç şirketleri olmuştur. Domuz gribi aşısını üreten ilaç şirketleri domuz gribi salgını sürecinde çok yüksek miktarda paralar kazanmışlardır. Aşıdan yaklaşık olarak 50 milyar dolarlık bir kâr elde etmişlerdir” (<http://en.uhim.org/Uploads/GenelDosya/kuresel-sermaye-ve-domuz-gribi-7237-d.pdf>). Domuz gribi aşısından ağzı yanan dünya, ilk başlarda koronavirüsü de, ülkelere aşı satışı yapmak için “küresel sermayenin tezgâhladığı bir oyun” olarak görmüştür. “Koronavirüs aşısı acaba nasıl bu kadar hızlı bulundu?” sorusu ortaya atılmıştır (<https://onedio.com/haber/bilimin-zaferi-mi-buyuk-guclerin-oyunu-mu-koronavirus-asisi-acaba-nasil-bu-kadar-hizli-bulundu-945820>). Ancak aşı konusundaki tedarik sürecinin gecikmesi ve her ülkenin -parası bile olsa- aşuya kolayca ulaşamaması, bu konudaki komplo teorilerini dizginlemiştir. Pandemi yönetiminde, aşının yararı konusunda medya, iktidar, muhalefet, Bilim Kurulu ve TTB’nin de ağız birliği etmesi, halkta endişeleri önemli ölçüde gidermiştir. Hatta tartışma, aşının yararlı olup olmayacağından ziyade “niçin geciktiği” sorununa evrilmeye başlamıştır.

Sosyal medyadaki tartışma ve polemikler ise bu sürecin başka bir boyutunu oluşturmaktadır. Sağlık Bakanlığı’nun günlük koronavirüs bilançosunu her akşam saat 19.00-20.00 arasında açıklaması şeffaflık konusunda bir güven yaratmıştır. Ancak doğal olarak, süreçte zaman zaman yaşanan aksama, tıkanma ve gecikmeler eleştiri konusu olmuş, bunlar da kısa sürede çözümlenmiştir. Sosyal medyanın eleştirel yaklaşımı ve zaman zaman baş gösteren “bilgi kirliliği” sorunu şeffaflık sayesinde aşılmıştır. Bu süreçte Sağlık Bakanı Fahrettin Koca’nın “sabırlı” ve paydaş olsun olmasın hiçbir muhatabını dışlamayan “ciddi” tutumunun iyi bir yönetim örneği olduğunu vurgulamak gerekir. Ne var ki, Koca’nın bu şeffaf tutumu sürekliliğini koruyamamış, Sağlık Bakanı, özellikle aşılama sürecinde meydana gelen aksaklıklar ve gecikmeler nedeniyle zaman zaman “inandırıcılık” açısından zor

durumda kalmıştır. Öyle ki, Alman aşısı BioNTech'in Türkiye'ye 120 milyon doz aşı vermesiyle sonuçlanan anlaşmanın yapıldığı Bilim Kurulu toplantısına video konferansla katılan BioNTech'in kurucu ortağı ve CEO'su Prof. Dr. Uğur Şahin'e söz verirken, Bakan Fahrettin Koca, “*Vatandaşımız bu anlaşmayı, özellikle tedarik boyutu önemli, sizden duymak ister”* ifadesini kullanmıştır (<https://www.dailymotion.com/video/x81eh40>).

Sonuç

Haziran 2021 tarihi itibariyle dünyada Covid-19 nedeniyle ölenlerin sayısı 3,5 milyon kişiyi geçmiş, Türkiye'de koronavirüsten ölenler 50 bine yaklaşmıştır. Salgının başından beri tedbirler zaman zaman sıklaştırılmış, dönem dönem de gevşetilmiştir. Ancak 1 Temmuz 2021 tarihi itibariyle büyük ölçüde normal yaşama dönülmesi kararlaştırılmıştır. Son 1,5 yılda belirsizlik sadece Türkiye'yi değil tüm dünyayı kuşatmıştır.

Toplumda yasama-yürütme-yargıdan sonra “dördüncü kuvvet” olan medyanın, pandemi sürecinin başından beri halkın sağlık açısından bilinçlendirilmesi konusunda etkin bir rol oynadığı görülmektedir. Bu itici güç, eleştiri ve yorumlarıyla “yürütme” konumundaki Sağlık Bakanlığı'nın da önünü açmış, demokratik yönetim olgusunun hayata geçirilmesinde hayati bir işlev üstlenmiştir. Avrupa'nın birçok ülkesinde ve dünyanın bazı bölgelerinde koronavirüs kısıtlamalarına karşı çıkan gruplar sokak gösterileri yaparken, Türkiye'de pandemi yönetimi medyanın da çabalarıyla istikrarlı bir rotaya kavuşmuştur.

Tepkilerin odağında ise pandemi yönetişiminin yetersizliği değil, bu süreçte zorunlu olarak kapanan veya kısıtlanan işyerlerinin durumu yer almıştır. Esnafa bu süreçte ödenen gelir desteği ve kira yardımı Avrupa ülkelerinin hayli gerisinde kalmıştır. Tedbirler daha ziyade kamu bankalarının, işletmelerin 20,5 milyar TL'lik, 795 bin vatandaşın da 40,6 milyar TL'lik kredi borcunu ötelemesi şeklinde planlanmıştır. “İstihdam daralmalarına karşı önemli bir tedbir olarak Kısa Çalışma Ödeneği uygulaması başlamış, uygulama kapsamında ekonomik açıdan zorlayıcı sebepler dâhilinde, işyerindeki haftalık çalışma sürelerinin geçici olarak en az üçte bir oranında azaltılması ya da süreklilik koşulu aranmaksızın,

işyerlerindeki faaliyetin tamamen veya kısmen en az dört hafta süreyle durdurulması durumunda uygulanmaktadır. Bu kapsamda da işçilere aylık yaklaşık 1.177 TL kısa çalışma ödeneği ödenmekte ve sağlık sigortası primleri karşılanmaktadır. Bunların tamamı İşsizlik Sigortası Fonu'ndan ödenmektedir” (Balcı ve Çetin, 2020: 48-49). Mayıs 2020 tarihinde de 5,5 milyon kişiye 1000'er TL tutarında nakdi destek ödemesi yapılmıştır. Nihayet, salgından 1,5 yıl sonra esnafa 5 bin ve 3 bin liralık hibe verilmesi kararlaştırılmıştır.

ABD pandemisinin yol açtığı ekonomik zararların önlenmesi için 1 trilyon Dolar bütçe ayırmış, Almanya 837 milyar Dolar, İngiltere 450 milyar Dolar, Fransa 335 milyar Dolar, İspanya 223 milyar Dolar, Kanada 82 milyar Dolar, İtalya 28 milyar Dolar, Türkiye 15.4 milyar Dolar, Güney Kore de 14.2 milyar Dolarlık önlem paketi açıklamıştır (<https://onedio.com/haber/koronavirus-ile-mucadelede-hangi-ulke-ne-kadar-ekonomik-bir-butce-ayirdi-901203>). Salgının ekonomiye darbesi en az sağlığa vurduğu darbe kadar etkili olmuştur.

Bu tür haberlere gazetelerde ve televizyonlarda sık sık rastlanmıştır. Medyanın olayın ekonomik boyutunu yansıtırma konusunda da “şeffaf” bir çizgi izlemesi, “tarafsızlık” anlayışının bir göstergesi olarak anlaşılmalıdır. Bu açıklık ve samimiyetin, pandemi yönetimindeki bir *zaaf* değil, tam tersine, yönetim kavramının özü olan “kamu yönetiminin daha etkin bir hale getirilmesi, hukukun üstünlüğünün tesis edilmesi ve halkın karar alma süreçlerine katılımının sağlanması” konusunda verilen doğal ve demokratik bir destek olduğu zamanla daha net anlaşılacaktır.

EXTENDED ABSTRACT

**The Impulse of the Media in Pandemic Governance:
What Did the "Fourth Force" Do?**

*

Zehra Özkeçeci – Cihan Oğuz

Necmettin Erbakan University - İstanbul Yeni Yüzyıl University

Today, the classical management approach falls short of explaining the relations between political power and citizens. The concept of governance has been developed in order to eliminate the shallowness that is the result of this inadequacy and limitation, and thus, a new conceptual framework has been created that takes into account the national actors and international organizations related to the state and its administration. It is possible to add the public opinion to this definition. The voice of the public is also the media.

The first Covid-19 case in Turkey was announced by the Minister of Health Fahrettin Koca on March 11, 2020. A week later, the first death from coronavirus occurred. Minister Koca said that the death rate in this disease is much lower than expected, and that the people with the most severe course of the disease are those with low resistance and other diseases. Minister Koca stated that the elderly are in the high-risk group, that the elderly with low resistance chronic diseases and weak defense systems should be very careful. However, as the days and weeks passed, the virus began to become widespread, and the number of deaths increased day by day. From the first moment of the pandemic, Health Minister Fahrettin Koca started to manage the communication channels personally and informed the public with Twitter messages. Shortly after, the Ministry of Health started to announce the daily balance sheet in the coronavirus.

It is possible to say that the Turkish media plays an active and stimulating role in the fight against Covid-19. In the first months of the epidemic, the insensitive attitude to wearing masks was constantly criticized both in the TV news and in the newspapers, and the citizens were constantly warned about this. In particular, wearing the masks on the wrists and arms for months or lowering them under the chin without

covering the mouth and nose has almost become the focus of criticism. The Turkish media made great efforts to comply with the mask-distance-hygiene rule, but after the increase in the number of cases and deaths, citizens were able to reach health awareness on this issue. However, especially in the summer months following March 2020, when the epidemic started in Turkey, the insensitivity to masks has clearly manifested itself. Both physicians, statesmen and politicians have come to the point of revolting on this issue from time to time. The test of the Turkish people with the mask finally left its place to restraint instead of indifference, when the number of daily deaths exceeded 100 and progressed towards 200.

The reasons behind this disregard for the mask, which lasted for months and probably played a major role in the increase in the number of cases, remains a separate question mark. The first reason that comes to mind is the worldwide debates after the "Swine Flu" epidemic in the world and in Turkey in 2010. Since the outbreak of the swine flu epidemic, the World Health Organization (WHO) has created an atmosphere of panic in the society, saying that this newly emerging disease will cause a large number of deaths. Because of this situation, the people had to take extra precautions and make expenditures. The segment that profited the most from this panic environment was some global pharmaceutical companies that were involved in the production and marketing of vaccines and anti-viral drugs. Pharmaceutical companies that produce the swine flu vaccine have made huge amounts of money during the swine flu epidemic. They made a profit of approximately \$50 billion from the vaccine.

The world public, who was skeptical of the swine flu vaccine, initially saw the coronavirus as a "game conspired by the global capital" to sell vaccines to countries. "How was the coronavirus vaccine found so quickly?" the question has been posed. Discussions and polemics in social media constitute another dimension of this process. Announcing the daily coronavirus balance sheet of the Ministry of Health every evening between 19:00 and 20:00 has created confidence in transparency. However, naturally, the interruptions, blockages and delays experienced from time to time in the process have been the subject of criticism, and these have been resolved in a short time. The critical approach of social

media and the problem of "information pollution" that occasionally arises have been overcome thanks to transparency. In this process, it should be emphasized that Minister of Health Fahrettin Koca's "patient" and "serious" attitude that does not exclude any interlocutor, whether stakeholder or not, is an example of good governance. However, this transparent attitude of Koca could not maintain its continuity, and the Minister of Health was in a difficult situation in terms of "credibility" from time to time, especially due to the disruptions and delays that occurred in the vaccination process.

It is seen that the media, which is the "fourth force" in the society after the legislature-executive-judiciary, has played an active role in raising public awareness of health since the beginning of the pandemic process. This driving force paved the way for the Ministry of Health, which is in the "executive" position with its criticisms and comments, and assumed a vital function in the realization of the democratic governance phenomenon. While groups opposing the coronavirus restrictions in many European countries and some parts of the world held street demonstrations, the governance of the pandemic in Turkey has achieved a stable course with the efforts of the media.

Since the media is "objective" by its nature, some disruptions and troubles that occurred during the pandemic process were reflected in the news from time to time, but there was substantial support for the policies of the Ministry until the vaccination started.

On the other hand, the impact of the epidemic on the economy was at least as effective as the impact on health. This type of news has been frequently encountered in newspapers and television. The fact that the media follows a "transparent" line in reflecting the economic dimension of the event should be understood as an indicator of "impartiality". It has become clearer over time that this openness and sincerity is not a weakness in pandemic governance, but rather a natural and democratic support for "making public administration more effective, establishing the rule of law and ensuring the participation of the public in decision-making processes", which is the essence of the concept of governance. will be understood.

Kaynakça/References

- Alu, A. (2018). Küreselleşme ve sağlık. *Sağlık ve Sosyal Refah Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1-9.
- Balcı, Y. ve Çetin, G. (2020). COVID-19 Pandemi sürecinin Türkiye'de istihdama etkileri ve kamu açısından alınması gereken tedbirler. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(37), 40-58.
- Bauman, Z. (2018). *Küreselleşme* (8. Baskı). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Chomsky N. ve Herman, S.E. (2002). *Manufacturing consent: The Political Economy of the Massmedia*. New York: Pantheon Books.
- Çukurçayır, A. (2003). Çok boyutlu bir kavram olarak yönetim, *Çağdaş Kamu Yönetimi I*, (Ed. Muhittin Acar, Hüseyin Özgür), Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Demir, M. (2010). *Sağlık haberleri ve medya gerçeği*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Engdahl, F. W. (2006). *Sahte domuz gribi, sahte gıdalar*. İstanbul: Bilim+Gönül.
- Lyon, P. (2000). Partnership for good governance in the 21st Century. *Australian Journal of Public Administration*, 59(3), 87-88.
- Maletzke, G. (1980). *Kommunikationsforschung als empirische Sozialwissenschaft, Anmerkungen zur Situation und Problematik*. Berlin: Volker Spiess Verlag.
- Nohlen, D. ve Schultze, R.O. (2002). *Lexikon der Politikwissenschaften*. München: H.C. Beck Verlag.
- Sobacı, M. Z. (2007). Yönetişim kavramı ve Türkiye'de uygulanabilirliği üzerine değerlendirmeler, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 5(1), 219-235.
- Tokgöz, O. (2017). *Temel gazetecilik* (12. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Topsakal, T. (2021). Dijital ortamda yanlış bilgi ve haberlerin yayılması: Koronavirüs salgın haberlerine dair bir inceleme. *İNİF E- Dergi*, 6(1), 382-400.
- Schultz, E. (2020). Welche sozialen medien haben sie genutzt, um sich über corona zu informieren? 20 Haziran 2021 tarihinde, <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/1108916/umfrage/beliebteste-soziale-medien-fuer-informationen-zum-coronavirus-in-oesterreich/> adresinden erişildi.
- Vooren, C. (2020): Extremismus im internet: "Rechtsextreme konnten stark von der Krise profitieren", Interview mit Jakob Guhl in der,, Zeit". 20 Mayıs 2021 tarihinde, <https://www.zeit.de/gesellschaft/zeitgeschehen/2020->

- [11/extremismus-internet-soziale-medien-coronavirus-radikalisierung-jakob-guhl?utm_referrer=https%3A%2F%2Fwww.startpage.com%2F](https://www.trthaber.com/haber/gundem/turkiyede-koronavirus-kaynakli-ilk-olum-467942.html) adresinden erişildi.
- <https://www.trthaber.com/haber/gundem/turkiyede-koronavirus-kaynakli-ilk-olum-467942.html>, Erişim tarihi: 10.01.2021.
- <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-52899914>, Erişim tarihi: 15.01.2021.
- <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-55409530>, Erişim tarihi: 17.01.2021.
- <https://tr.euronews.com/2020/12/13/sagl-k-bakanl-g-n-n-gunluk-ac-klad-g-vaka-vefat-hasta-iyilesen-say-lar-ne-anlama-geliyor>, Erişim tarihi: 19.01.2021.
- https://www.ttb.org.tr/kollar/phk/haber_goster.php?Guid=044bed1a-5999-11eb-a234-396657807ef8, Erişim tarihi: 19.01.2021.
- <http://en.uhim.org/Uploads/GenelDosya/kuresel-sermaye-ve-domuz-gribi-7237-d.pdf>, Erişim tarihi: 25.01.2021.
- <https://onedio.com/haber/bilimin-zaferi-mi-buyuk-guclerin-oyunu-mu-koronavirus-asisi-acaba-nasil-bu-kadar-hizli-bulundu-945820>, Erişim tarihi: 25.01.2021.
- <https://onedio.com/haber/koronavirus-ile-mucadelede-hangi-ulke-ne-kadar-ekonomik-bir-butce-ayirdi-901203>, Erişim tarihi: 19.02.2021
- <https://www.dailymotion.com/video/x81eh40>, Erişim tarihi: 13.06.2021.

Kaynakça Bilgisi / Citation Information

Özkeçeci, Z. ve Oğuz, C. (2021). Pandemi yönetiminde medyanın itici gücü: “Dördüncü Kuvvet” ne yaptı?. *OPUS– Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 18(43), 7329-7347. DOI: 10.26466/opus.956284.